

V A S S Z É C S E N Y I

MÚLTIDÉZŐ

III. ÉVFOLYAM, 2013. SZENT ANDRÁS HAVA

KÉPKOMMENTÁROK (11)

Novemberre már lassan elfogytak a mezei munkák, és az emberek „beszorult” a faluba. Előkerültek a melegebb öltözékek, csizma, bakancs, télikabát. Sajnos az ilyenkor megszokott kalácamunkákról; kukoricafosztás, tollfosztás stb. nem nagyon maradtak fényképek, pedig ezek igazi faluközösségi élmények voltak minden résztvevő számára. Egy-egy kitűntetett családi rendezvénykor, temetés, keresztelő, vagy valamilyen rendezvénykor azért mégis csak készültek fényképek. Három szécsenyi nemzedék, ismeretlenekkel. Két testvér, polgáris, „diák” öltözetben. Czetter Tivadar levante sapkában kedves kutyájával, a szécsenyi Oláh gyerekek, a lipárti Horváth Jolán jellegzetes tornácós ház előtt ismeretlenekkel. Kisgyermek ravatalon a szécsenyi Sibinger család fotóarchívumából, családi ünnepség után csoportkép ismeretlenek. Vadászat előtt, a szécsenyi kertészkerthben a helyi gazdálkodók csoportkép, regrutás társaság az erdőben, Takács Béla a novemberi

napsütésben, két ismeretlen lovon Szécsenyből, férfiak lópatkolás közben, szécsenyi gazdák. Lipárti értelmiség a Gyöngyös partján, Takács Imre és Takács László 1938-ban, Horvát Jolán a 30-as évek divatja szerint a Szkok ház kerítése előtt, lipárti baráti társaság, beszélgető asszonyok a lipárti Ószögben.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI MOZAIKOK (13) FESTETICS JÓZSEF

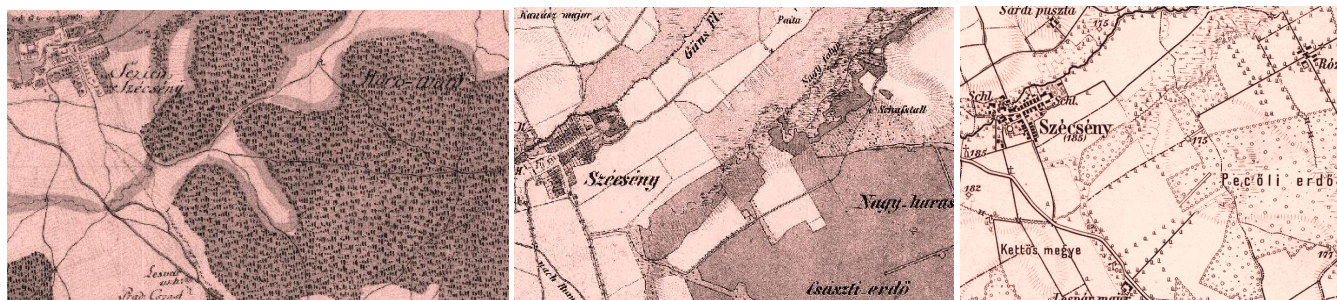
1990-ig, amíg Koppány Tibor tanulmánya meg nem jelent a Vasi Szemlében, senki sem tudta, hogy a Festetics család birtokos volt a faluban. Az egyházmegyei levéltárban igaz volt adat arra, hogy a családnak határvitája volt Lipárt birtokosával, a Székes-káptalannal, de Vasszécsény falutörténetével foglalkozó korábbi kutatókat csak Szécsény érdekelte, tehát erre az adatra nem akadhattak rá. Koppány Tibornak a szécsényi ó-kastély történetével kapcsolatos levéltári kutatásai így revelációként hatottak. Nem csak a Festetics családdal kapcsolatosan, hanem Szécsény korábbi birtokosaival, a Schilson bárókkal, a Hevennesy,- a Telekesi Török és az Enyingi Török családokkal kapcsolatosan is. Újabb 23 évet kellett ahhoz azonban várni, hogy Festetics József tábornok, Szécsény birtokosa, 250 év távlatából, a maga valóságában szembe nézzen velünk. Kurucz György, idén megjelent, „Keszthely grófja” című könyvében közli Festetics József arcképét. Szécsény birtokosai közt időrendben ő a második, aki a pozsonyi országgyűlésben Vasvármegye követe volt, a négy közül egyben a legkorábbi, akinek immár az arcképét is ismerjük. Telekesi Török János volt az első, Ebergényi István a harmadik és végül

Ebergényi Benedek, akinek szintén ismert az arcképe. Telekesi Török Istvánt, Telekesi Török János unokáját, II. Rákóczi Ferenc fejedelem szenátorát most nem vettük a felsoroltak közé. Festetics József 1691. március 19-én született Ságón (ma Simaság), édesapja Festetics Pál, édesanyja Fitter Erzsébet. Festetics Pálnak ez a második házassága volt, Ákosházi Sárkány István özvegyét vette feleségül. A két házasságból 10 gyermeke született, ebből nyolc érte meg a felnőtt kort. Festetics Pál a császári seregben ezredesként szolgált, Buda visszafoglalásánál is ott volt, 1713-ban táblabíró lett. Festetics József, Kristóf öccsével együtt Felsőbüki Nagy István nádori ítélőmester mellett gyakornokoskodott, majd részt vett az 1712-15-ös országgyűlésen. Ezután választotta a katonai pályát, a Babocsay huszároknál kapitányként szolgált. 1716-ban török fogságba esett, ahonnan csak 3 év múlva szabadult. 1720-ban apja végrendeletében kizárta a családi örökségből. 1733-ban tanácsossá nevezték ki a helytartótanácsnál, de egy év múlva visszatért ezredéhez. 1734-35-ben őrnagyként vett részt a franciák elleni háborúban, ezután ezredessé léptették elő. 1837-39 között ismét a török ellen harcolt. 1741-ben altábornagyként a porosz háborúban harcolt, majd 1748-ig az osztrák örökösödési háborúban. Hatezer fős seregével megverte a poroszokat Beruánál. 1742-ben saját ezredének tulajdonosává vált. 1744-ben feleségül vette Szentgyörgyi Horváth Erzsébetet, Vasvármegye alispánjának leányát. 1745-ben felső-Sziléziában harcolt. 1746-ban királynői adományként kapta meg Tolnát. 54 évesen vonult vissza a katonai pályáról. 1749-ben, már Szécsény birtokosaként grófi címet kapott. A falut 57 éves korában, 1748-ban vásárolta meg. Festetics József nyugdíjas éveire a keszthelyihez hasonló korszerű gazdaságot, uradalmat álmodott meg magának Szécsényben. Sörházat épített, svájci tehenészetet, halastavat hozott létre, korszerűsítette a malmot, és felújította a templomot. Nem folytatta a befejezetlen Schilson kastélyt, így az eredeti terv szerinti U alakú kastély továbbra is csak félszárnyú maradt, illetve a másik szárny helyén még ekkor is álltak a régi Török várkastély egyes épületei. Az 1785-ös katona térkép egyértelműen egy nagy téglalap alakú udvarral ábrázolja az ó-kastélyt. (Képek: A Festetics család címere, Festetics Kristóf - Festetics József testvére, Festetics József - lehet, hogy a festmény valamikor a szécsényi kastélyban függött. Festetics József hagyatéka - a hajdani Festetics uradalom egyetlen megmaradt épülete, a beázástól összedűlni készülő egykori sörház épülete, a hazai műemlékvédelem egyik „ékessége”.)

NÉVVÁNDORLÁS

A cím nem elírás, ne tévesszen meg senkit. Miután a térképolvasás rovatban végig vettük a településsel kapcsolatos térképeket, ezúttal egy kis tünődéssel zárjuk ezt a témát. Ami nem szól másról, hogy azonos terület, nevezetesen Szécsény, Pecöl, Csemepeszkopács között elterülő nagy összefüggő erdőterület neve hogy változott meg koronként. A legkorábbi osztrák katonai térképen 1785-ben még horói erdőnek hívták. A név a Szécsény és Kopács között eltűnt középkori falura utal, igaz ezt a falut ma a 87-es főút másik oldalán helyezik el a történészek, itt állítottak emlékére kopjafát. Az 1846-os második

osztrák katonai térképen meg már császi erdő a neve. Császt is eltűnt középkori falu, a Múltidéző előző száma a Császtbánya dűlő kifejezések, és az itt előkerült régészeti leletek alapján megpróbálta helyileg pontosan lokalizálni. A császi erdő elnevezés tehát helyileg pontos. Az 1880-as harmadik osztrák katonai térképtől kezdve mostanáig, ugyanezt az erdőt már pecöli erdőnek hívják. A Szécseny, Pecöl, Csempeškopács közti háromszögben tehát 2 középkori falu helyezkedett el, amiknek neveit a térképek sokáig megőrizték, a másik két középkori falu, Egerköz és Czomaháza emléke viszonyt nyomtalanul eltűnt, nevüket sem dűlőnevek, sem majorok nevei nem őrizték meg.

VASSZÉCSENY A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN (16) KOVÁCS ANDREA

Az időrendi haladást ebben a sorozatban már korábban sem tudtuk tartani, most sem fogunk igazodni hozzá. Kovács Andrea 1987. szeptember 29-én született Szombathelyen. Az általános iskolát Vasszécsenyben kezdte el, Szombathelyen fejezte be. 2006-ban érettségizett a Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola textil szakán. Versírással már ekkor foglalkozott, 2003-ban

az Országos és Határon Túli Diákköltők Találkozásán különdíjat, 2004-ben Miskolcon pedig az Országos Diákpoézison 2. díjat nyert el. A versírás mellett már ekkor jelentkezett önálló kiállításokkal. Talált tárgyából kreatív térkompozíciókat, festett tárgy-kollázsokat, burjánzó növényi organizációk, struktúrákat alkotott. 2012-ben diplomázott a Nyugat-magyarországi Egyetem rajztanár és tanító szakán. Részt vett az Országos Művészettudományi Diákkonferencián 2007-ben Pécsen, 2011-ben pedig Sopronban. Tanítási gyakorlatait a helyi általános iskolában végezte. Édesapjától, néhai Kovács Gézától örökölte falutörténeti érdeklődését, saját helytörténeti gyűjteménye van a faluról. Jelenleg Keszthelyen él. (Képek: Kovács Andrea, Diptihon, önálló kiállítása a vasszécsenyi művelődési házban 2003-ban, három festett térkompozíció, leveles doboz, kiállítási enteriőr a szombathelyi Médium Galériában 2007-ben, növényi struktúra, mag-élet, egymásba kapcsolódó csigavonalak.)

KŐ JÁRÓLAPTÖREDÉK SZÉCSENY HATÁRÁBÓL

Az utóbbi számokban mindig újdonságot mutatott be a Múltidéző, ezúttal is egy nyár során előkerült kő járólappal töredék került terítékre. Helyileg Szécseny határában, Gallától, és a Haranglábdűlőtől Északkeletre, már Pecölhöz tartozó területen, került elő ez a homokkő járólappal-töredék. A korát azért nehéz meghatározni, mert erről a területről, őskori, római kori és középkori törmelékanyag is már előkerült. Egyes feltevések szerint, itt helyezkedett el a középkor után eltűnt Egerköz nevű falu. Így tehát a járólappal akár lehetett egy római kori villa kövezelete ugyanúgy, mint esetleg Egerköz falu Szent Péter templomának padozata. A kő egyik oldala szabálytalanul kopott tükör-síma felületű, szélén lekerekített ívű. A korábbi számban, a császtbányai kőpenege kapcsán már utaltunk rá, hogy Kiskajdától eddig a területig, szinte kilométerenként, két-

kilométerenként római villagazdaságok álltak egykor a Gyöngyös mindkét oldalán. Később ezeknek épületeit felhasználva, vagy elbontva a középkor során itt alakultak ki a faluk. Ahol ráépültek a középkori faluk, ott nehéz korai leletanyagot találni, de ahol ezek a faluk, valamilyen okból kihaltak, ott érdemes a régmúlt nyomait kutatni, feltárni.

EBERGÉNYI ŐSGALÉRIÁK

Hogy Szécsenyben is volt azt biztosan tudjuk. Ebergényi László lovassági tábornok és Telekesy István egri püspök képmása, mint az Ebergényiek két kiválósága, a régebbi időkben az ó-kastélyban függött. 1945-ig Hauxthasen Ilona, Ebergényi Istvánné, és Ebergényi Margit portréja az új-kastélyban volt, az utóbbit Lohwag Ernesztin (1878-1940) festette. Ebergényi Margit az oroszok elől az új-kastély festményeit, kiszedve a keretektől, a parkban lévő üvegházba rejtette el. Azonban elszámította magát, mivel abban a hiszemben, hogy már elmúlt a veszély, visszahozta azokat a kastélyba, ám később egy újabb orosz katonai egység érkezett a faluba, amik szédülták az épületet. A kép ismert, a kastély ingóságai halomra dobálva a homlokzat előtt, térdig lehetett gázolni a sok összetört, elpusztított holmi közt. A falu lakossága látva e barbarizmust, elvesztette józan ítélőképességét, és „mentette, ami menthető”, habár tudatában volt, hogy jog szerint nem az övé. Ma, a

hajdan, a kastélyban őrzött egyetlen festmény hollétéről sincs információnk. Egyedül Ebergényi Benedek (1789-1855), reformkori politikusunk portréja vésztele át e „tatárjárás”, ma a szécsenyi templom sekrestyéjében látható. Az első két portré Ebergényi Lászlót (1656-1724) ábrázolja, akivel a Múltidéző már egy korábbi számában foglalkozott. A második festmény már őszülő hajjal, 52 éves korában ábrázolja. A két arcképen kívül még egy portréja ismert, illetve a kortárs Somogyi Győző készített egy negyediket is. Ebergényi László három régi portréja közül lehet, hogy az egyik valaha a kastélyunkban volt. Ebergényi Eszter (1707-1768) Ebergényi László leánya volt, Viczay Jóhhoz (1701-1734) ment feleségül, ám viszonylag korán megözvegyült. Ő építtette az iregsemcei templomot. Ebergényi Farkas, e néven a harmadik, Ebergényi István (1751-1810), Szécseny első Ebergényi földbirtokosának másod-unokatestvére, ő is katonáskodott. Ebergényi István nagyapja, Ebergényi Miklós -, és Ebergényi Farkas nagyapja, Ebergényi Pál testvérek voltak. Az utolsó portré Ebergényi Benedeké, a szécsenyi templom építtetőjéé. A középső három Ebergényi portré a pécsi Janus Pannonius Múzeum tulajdona, része a Nemzeti Portrétárnak, az első Ebergényi László portrét Rubicon legújabb száma közölte, fellelhetőségi megnevezés nélkül.

NÉGYSZÁZ ÉVE VOLT A SZÉCSENYI ZSINAT

1613. november 11-én, Pathay János püspök zsinatot hívott össze Szécsenybe az Enyingi Török család udvarházának dísztermébe az Úrvacsorai ostrom használatáról. Annak idején a szécsenyi udvarházban tartották az istentiszteleteket. A zsinaton jelen volt Szécseny tudós protestáns lelkészén, Alsólendvai Gaál Jánoson, és a házigazdán, Enyingi Török Istvánon (1564-1618) kívül, Müller Jakab rohonci német- és Mumenius Dániel kukméri lelkész, és maga a püspök. A Múltidéző előző száma épp Enyingi Török István nagyanyjának, Pemfflinger Katalinnak szilárd protestáns hitéről tudósított. Enyingi Török István az ő nyomdokain járt, 1614-ben Szenczi Molnár Albertet (1574-1634) is meghívta a szécsenyi udvarházába, akivel egyébként szoros baráti kapcsolatokat ápolt, Szenczi Molnár Albert naplójában meg is emlékezett Török Istvánról.

A következő szám tartalmából: Művelődéstörténeti mozaikok (14) Hevenesi Gábor, Vasszécseny a képzőművészetben (17), Szemtanú - Kis József plébános (12), Képkommentárok (12) Kétszáz éve született Ebergényi Viktor